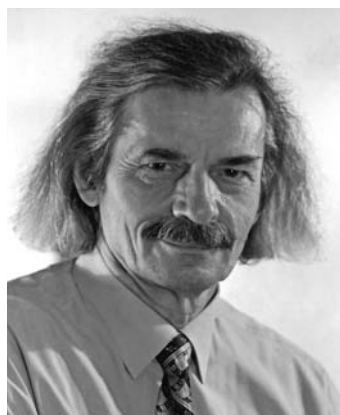

Віллен Новак близько п'яти років був художнім керівником «Одеської кіновідеостудії нового зразка», котра своєю діяльністю довела неабияку творчу спроможність митця. Втім, для режисера найголовніше жити — знімати кіно. Після кількох років змушеного простоя, коли фінансування проекту Віллена Новака «Тепер я турок, не козак» то гальмувалось, то відновлювалось, доки остаточно не припинилось, режисер нарешті отримав змогу творчого висловлення. Наразі Віллен Новак зняв фільм «Кохати або стріляти» (уросійському варіанті фільм називається — «Стреляй немедленно!») за оповіданнями Антона Чехова. Курйозність ситуації полягає у тому, що свіжий фільм Вілена Новака можна придбати на піратських дисках, проте досі не знайдено грошей на видрук російськомовної та україномовної кінокопії. Режисер уже понад рік перебуває в стані очікування, хоча не впадає у відчай, стверджуючи: «Не треба скаржитися. Слід займатися улюбленою справою».

Ірина ЗУБАВІНА

кандидат мистецтвознавства, доцент,
учений секретар відділення кіномистецтва АМУ

ВАСИЛЬ ПЕРЕВАЛЬСЬКИЙ (До 70-річчя від дня народження)

Член-кореспондент Академії мистецтв України, народний художник України Василь Євдокимович Перевальський народився 1938 року в с. Бубнів на Полтавщині (нині Черкаська область), коли славного козацького сотенного містечку, а пізніше занедбаному зачужинських режимів, знекровленому голодоморами, війнами і репресіями. Виростати довелося без батька, безвинно репресованого. Василь Євдокимович соромиться, що не знає глибин свого родоводу далі діда Івана, котрий був розкуркулений і сумного 33-го померлого голодною мученицькою смертю у чужій хаті. Під час кампанії нищення малих сіл та виселення їх мешканців на початку 1960-х років не покинула рідного гнізда Василева бабуся — Софія: попросила бульдозеристів загорнути її у землю разом з хатою — «бо тут лежить уся моя рідня». Саме від бабусі хлопцеві пощастило зачаруватись піснями, яких давно не співають —

ні на сцені сільській, ні на столичній. Саме у збережених нею книжках майбутній графік уперше побачив дивні рисунки — ними виявились гравюри на дереві XVII—XVIII століть. Дорожить Василь Євдокимович як світлою пам'яттю «Акафістом Варвари Великомучениці» — ошатним стародруком XVIII ст. з гравюрами на дереві — подарунком від бабусі.

Після закінчення Республіканської художньої середньої школи ім. Т.Г. Шевченка В. Перевальський 1959 року подав заяву до Київського художнього інституту. Його зарахували на графічний факультет, що визначило його подальше долоняве життя. Пощастило із учителями. Він навчався у видатних майстрів — Василя Касіяна, Олександра Данченка, Георгія Якутовича та інших визначних художників-педагогів. У процесі навчання молодий художник опановував різні графічні техніки, відкриваючи для себе таємничий світ гравюри на дереві, лінолеумі, металі, пластику, картоні. Дереворит у подобав найдужче — «мати насушила з груші-дички багато дощок-кружалець» — мав чудовий матеріал для граверства, яким користується дотепер. Головним об'єктом творчого зацікавлення студента Перевальського стає книжкова графіка.

Навчаючись, бере участь у роботі відомого Клубу творчої молоді, у колядницьких вагатах, що збирали коштів для репресованих, ініціює створення гуртка вивчення народного мистецтва в інституті, копіює твори з виставок повернутих до творчого життя народних художниць Марії Приймаченко і Ганни Собачко, надихається на цілоторчимі ідеями молодії поезії шістдесятих років. Теми курсових завдань обирає оформлення та ілюстрування книжок з українського письменства і народнопісенної творчості («Дума про втечу трьох братів з Азова», «Народні пісні про жіночу долю на слова Тараса Шевченка», «Назар Стодоля» Т.Г. Шевченка, поезії Максима Рильського). Так утверджувалися громадянська позиція, цілеспрямований пошук національної форми в образотворчості.

Його дипломну роботу (гравюри на дереві та рукописні тексти до книжки «Українські народні пісні про кохання», 1965) видавництво «Мистецтво» прийняло до опублікування у подарунковому варіанті. Уклавши з видавництвом угоду, вирішив награвірувати цикл ілюстрацій по-іншому. Умови для творчості склалися сприятливо – Рада КХІ за пропозицією В.І.Касіяна рекомендувала В.Перевальського для вдосконалення майстерності до Творчих майстерень Академії мистецтв СРСР. Там він під керівництвом Михайла Дерегуса впродовж 1966–1967 рр. награвірував новий цикл ілюстрацій до пісень про кохання, що відрізнялися від дипломних виразнішою експресивністю, декоративністю пружних контурів, умовністю потрактування образів, відмовою від оповідності. Це було нове слово в українській графіці як національне явище.

1968 року 25 запланованих дереворитів до народних пісень були передані В.Перевальським до видавництва. Та в Україні почався новий виток «загвинчування гайок» і новому головному художникові «Мистецтва» графічна мова ілюстрацій – усвітлі нових партійних постанов про необхідність боротьби з івіськими «ізмами» – здалась неприйнятною не те що до подарункового, а до будь-якого видання. Впродовж трьох наступних років вирішувалась доля книжки з дереворитами у різних відділах видавництва та на худрадах. Аж 1971 року книжка побачила світ. І хоч вийшла вона на папері найнижчого ґатунку, без передбачуваного червоного кольору і рукописних текстів тарисованих нот, на республіканському конкурсі «Мистецтво книги» була відзначена дипломом другого ступеня. Однак ставлення до автора з боку видавництва лишалось настороженим – «формалістові» не давали замовлень. Сім'я художника бідувала.

Представники художньої громадськості, налаштовані на відродження української культури як національного феномена, сприйняли вихід пісенника з ілюстраціями В.Перевальського як неординарну мистецьку подію. Малоне півмільйонний тираж розійшовся блискавично. Книжка «Українські народні пісні про кохання» з довершеною лаконічною графічною мовою стала, за висловом В.Задорожного, «настільною книгою» для багатьох художників монументального, декоративно-ужиткового мистецтва та графіки. Зрештою, В.Перевальському вдалося влаштуватись на роботу у видавництві «Мистецтво» художнім редактором. Вдень працював у видавництві, ночі ж – для гравюри. А універсалізм фахової підготовки та природний хист дали художникові можливість швидко проявити унікальні здібності і в ілюструванні української класичної та сучасної поезії. Ілюстрації до видань поетичних творів М.Рильського, П.Тичини, А.Малишка, Б.Олійника, П.Перебийноса, Лесі Українки, П.Воронька, О.Гаврилюка, І.Драча посіли чільне місце в історії українського книжкового мистецтва. Ілюстративні цикли до поезій відрізняються від пісенних конкретикою сюжетів і деталізацією середовища, психологічністю образів, а єднає їх прагнення автора передати фабулу літературного твору, авиявлення засобами графічного мистецтва суті його змісту. Вся творчість ілюстратора народних пісень, поетичних та прозових творів («Диво» П.Загребельного, «Лебедина зграя» В.Земляка, «Людина і зброя» і «Далекі вогнища» О.Гончара, інші) пронизана світлоносними почуттями добра.

Прийшли 1980-ті... Ставлення до майстра дуже змінилося. Всі ілюстрації до книжки «Українські народні пісні про кохання», що наробили тільки клопоту і художникові, і видав-

цям, уженеякексперимент, авивіренийзразоквілюструваннінароднопісенноїтворчості, перевидало видавництво «Дніпро» («Пісні кохання», 1986). Його творча манера ілюстрування фольклору отримала визнання в офіційних мистецько-видавничих колах. Митця «засипали» замовленнями на оформлення збірників народних пісень («Соціально-побутові пісні», 1985, «Календарно-обрядові пісні», 1987). А 1984 року видавництво «Дніпро» випустило у світ чудове видання з ілюстраціям В. Перевальського – «Веснянки». Для цієї збірки пісень награвіровано на поліграфічному пластику сімдесят п'ять зображень, сповнених притаманних народним пісням весняного циклу світлих надій і почувань. Навіть колір друку обрано не чорний, а зеленаво-коричневий. Зображення людей і тварин у «Веснянках», на протигагу статичності сюжетів пісень про кохання, – динамічні, сповнені дівесті, розмаїття рухів. А дже пісні в честь весни за характером обрядовості поєднувалися з магiчними діями – імітуванням рухів польових робіт, дівочим танками тощо. Але не порушним залишається принцип відсутності ознак лінійної перспективи, ракурсів і об'ємності.

Василь Євдокимович – відомий педагог зі стажем у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури та у Видавничо-поліграфічному інституті НТУУ «КПІ», член Національної спілки художників України і багаторічний її секретар, автор мистецтвознавчих розвідок про творчість своїх колег, засновник мистецької династії (діти теж члени НСХУ), а для їх діток – Данусі, Софійки та Сашуні і Марійки – він добрий дідусь.

Стоїть у Києві, поруч Михайлівського Золотоверхого собору, прямокутна гранітна стела із наскрізною вирізьбленим хрестом – символом страждань і життя вічного. У центрі – чорні бронзовий силует жіночої постаті знапросвітви різаною на грудях постаті дитини, яка повторює обрис хреста. Прицілковитий симетричності загальної композиції силуету голови жіночої постаті надано ледь вловимого нахилу, і характерний силует сприймається як образ Богоматері. Це вивищує образ земної скорботної жінки до Матері, котра принесла у світ Сина на неминучу загибель в ім'я спасіння людства. Пам'ятник жертвам голодомору – геноциду 1932–1933 років – символ всенародної скорботи за безвинно позбавленими життя мільйонами дітей Матері-України, вкрай лаконічний за формою і, водночас, надивовижу переконливий за передачею глибини народної трагедії. Він встановлений 1993 року за угоди сумних 60-х років і добре знаний у всьому світі, але не багатьом відомо, що автором проекту пам'ятного знака є Василь Євдокимович Перевальський.

Через світ створених впродовж творчого життя мистецьких образів нам вимальовується і образ самого автора – людини добродійної, яка всім єством закорінена у стихію українського життя, закохана в духовну красу наших людей, зачарована рідною природою і поетичним словом. Усе життя був нахилений над книгою і гравюрою. Тепер він гравірує менше. Зате з новою силою прокинулася нацька любов до фарб. І, як у роки далекої юності, знову мандрує з етюдником рідними місцями, заново відкриває їх красу для себе і, зупиняючи прекрасну мить спілкування з природою на полотні – для нас. Входить в українське мистецтво і Василь Перевальський – живописець. Про це засвідчила виставка його живописних творів у Музеї книги і друкарства України. Хай йому щастить і надалі!

Тетяна ЛАСКАРЕВСЬКА
магістр мистецтвознавства